

УДК 13/24

Г. Г. Фесенко
кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри історії і культурології
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

ОБРАЗ МІСТА У ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНІЙ ТРАДИЦІЇ

У культурній урбаністиці місто розглядається як своєрідний спосіб організації простору, з якого починається культура (місце перебування людини, окультурений простір, «простір із людським обличчям» тощо). У культурфілософії акцентується увага на тому, що культура має бути метафізично орієнтованою (Й. Хейзінга [20, с. 40]), «відкритою нескінченному» (П. Тілліх [17, с. 243]). Звідси й філософський інтерес до метафізичної природи міста, його унікальної тілесно-душевно-духовної організації. Саме тому актуальним є той дослідницький фокус, у якому описується не лише «тіло» міста, а й відчувається жива «душа» та присутність Духу.

У цьому сенсі особливого значення набувають філософсько-релігійні пошуки «культурних кодів» міст. На нашу думку, сама спроба відмовитися від теологічного контексту, пошуку прихованих від спостереження сутностей призводить до «подрібнення» теми, відходу від фундаментальних проблем.

Актуальність філософсько-релігійного осмислення міста зумовлена також проблемами вітчизняної культурної ситуації із широким діапазоном індивідуальних типів культури «міської особистості», яка активно не виявляє почуття відповідальності за те, що відбувається в її місті. Нагального вирішення потребують питання осмислення культурного простору міста через духовні параметри значимого для людини ціннісно-смыслового світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що питання урбаністики в релігійно-філософській думці представлено поодинокими роботами, серед яких і роботи видатного богослова сучасності Х. Кокса [11]. Його ідеї спонукають до використання більш широкого контексту в теологічному осмисленні урбаністичних процесів. Зокрема, це ідея визначати останні півстоліття християнської історії як «епоху духу» (коли християни все більш ігнорують догми й приймають духовність, водночас із цим знаходять точки дотику з іншими релігіями). Також важливою для дослідження стала теза Х. Кокса з «Мирського граду» про присутність Бога однаковою мірою як у релігійному, так і світському житті, тому не варто обмежувати простір «присутності» Бога церковним простором. Такий підхід відкритий для теологічної концептуалізації різноманітних вимірів сучасного міста.

Утім спеціальних філософсько-релігійних робіт з урбанізму існує небагато, частіше релігійний образ міста розглядається в контексті літературознавства (М. Ахметова [2], Л. Бондар [6], А. Дубровська [9], В. Топоров [18], О. Фрейденберг [19]), мистецтвознавства (О. Вікуліна [8], Т. Швець [21]). При цьому потрібно зазначити, що концептуальною платформою для цього філософсько-релігійного осмислення міста стали роботи філософів Срібного віку про «два гради» (М. Бердяєва [3], С. Булгакова [7]), «філософії життя» Г. Зімеля [10]), а також основоположника нової метафізичної теорії Ж. Бодрійяра [4; 5].

Підсумовуючи огляд проаналізованих нами публікацій, зазначимо, що поза увагою дослідників залишилися суттєві аспекти філософсько-релігійного підходу в розумінні міської культури. Зокрема, дослідники, пильно вдивляючись у міські ареали, мають звертатися до есхатологічної ідеї, що пов'язується зі станом вищого духовного напруження та знаменує внутрішній рух до досконалості. Адже в сучасному світі есхатологічні інтенції виявляються як на рівні масової свідомості, так і у сфері теоретичній

(проблема кінця філософії, кінця історії та серії смертей – Бога, людини, автора, що сумується у смерті суб'єкта, а також проблеми, визначені «пост»: постмодерн, постсучасність, постхристиянський, постсекулярний).

Метою статті є філософський аналіз онтологічного виявлення ідеального в місті. Для її досягнення пропонується розв'язати такі завдання: по-перше, висвітлити релігійний контекст образу міста; по-друге, дослідити особливості феномена міста як певного онтологічного простору у світлі теологічної концепції.

У філософських образах міста особливе місце посідають ідеї «турботи про душу». Якщо у грецькій філософії концепція душі й відповідні практики турботи про себе ґрунтувалися на розумінні душі суб'єкта, який пізнає світ істини через поєднання етичних і політичних дискурсів [15, с. 132], то у християнському богослов'ї практика турботи про душу звернена до Бога через сповідь [1], осмислення «внутрішнього життя душі». Самоусвідомлення людини як метафізичної істоти, яка втратила Бога, породжує пошуки нової форми-копії Бога, якою і стає Місто. Місто постає формою спасіння «людини, яка заблукала».

Місто починається із Храму Небесного, «нерукотворного», який «у три дні твориться». Для ідеї міста необхідна, з одного боку, ідея про Град Небесний, Град Духовний, з іншого – Град Земний, Град душевний. Град Небесний – це рай (загублений рай), звідки людину вигнано. Два Гради – це сутність двох тіл (согрома), у яких перебувають душа людська й Дух Божественний. На зустрічі двох Градів починається будівництво Міста, а в'їзд в нього є метафорою в'їзду у Брату Бога, ворота раю (це «зустріч із Богом») [19].

Метафізична ідея про місто є, по суті, ідеєю «збирання» простору навколо центру, що мислився як центр світу (точка світу; місце, де народжується світ і через причетність до якого світ відроджується). Із появою міста людина вступила в новий спосіб існування, який не міг не здаватися парадоксальним: виживання й, більше того, перспектива шляху до максимального блага, до набуття нового раю, заміною якого в «не-райських» умовах і було місто, відтепер супроводжувалися незахищеністю, «богозалишеністю» й, нарешті, стражданням. Утім людина в місті знайшла й найбільш адекватну форму існування для себе, хоча й пов'язану з величезним ризиком. Місто охороняє, рятує, забезпечує все, що знаходиться всередині нього (за В. Топоровим, це рід, плем'я, народ, діва, котра має стати матір'ю роду). Діва-мати охороняє, рятує й забезпечує місто («щоб досягти блага, діва повинна стати не блудницею, а, подібно матері-місту, столиці, – божественному лону Матері-Землі, – місцем, де просять про благодать і де її отримують [18, с. 121]). Єрусалим презентував для віруючих модули Божественної присутності.

Культур-теологічні інтерпретації міст пропонуються як українськими, так і зарубіжними мислителями. Так, С. Кримський визначає Київ як «гавань духу на березі величезного степового океану азійських просторів» [12, с. 64]. Святість простору розумного буття на кордоні із зовнішньої стихією символізує центральний храм міста, присвячений Софії, мудрості Божої. Ч. Мілош, описуючи життя Вільно, окреслював його духовний простір через причетність містан до організованих костелом форм суспільного буття, які, у свою чергу, були своєрідними точками всього західноєвропейського християнського

світу (навчання в католицькій церкві – історія Церкви – історія Європи) [14, с. 95].

Збудоване Місто стає символічним тілом людини, перебираючи як позитивні, так і негативні риси. Міський простір може стати як «культурним сховищем», так і панциром-склепом, могилою. Як писав Блаженний Августин, «для душі тіло людське є пута і гробниця» [1, с. 314]. Понад сторіччя, починаючи від Ф. Ніцше, видатні західноєвропейські мислителі закликають усвідомити катастрофічність шляхів розвитку міської цивілізації, не втомлюючись «оголювати» трагізм духовної ситуації. У філософських есхатологічних прогнозах відбивається картина світу, де сучасність бачиться як період, що передчує кінець світу; як своєрідний рубіж, коли старий світ гине в результаті катастрофи, але водночас відбувається його оновлення, народження нової епохи.

В есхатологічних ідеях, зокрема російській філософії Срібного віку, міститься ідея пошуку граду Божого, граду прийдешнього, очікування зішествия на землю Небесного Єрусалима, у сподіванні на всезагальний порятунок і всезагальне благо. «Небесний Єрусалим створений Богом у той самий час, що й Рай, тобто in aeternum. А місто Єрусалим було не більше ніж приблизною копією небесної моделі. Цей Град вступає в боротьбу із Градом земним, гріховним, диявольським, який, урешті-решт, перемагає. Місто-фортеця здається на милість переможцю, його грабують і гвалтують» [16].

Есхатологічне розуміння християнства в російській культурі, на переконання М. Бердяєва, протилежне історичному, тому, яке втілюється в культурі європейській. «Християнська цивілізація Заходу будувалася поза есхатологічної перспективи», – стверджує філософ [3, с. 122]. На «вторинність» есхатології в європейській культурі звертає увагу Ж. Ле Гофф, бо більшою мірою охоплена ідеєю «благоустрою». Для російської ж культури, уважає М. Бердяєв, світо-улаштування не є характерним.

Загальновідомими є ідеї новоевропейської філософії про те, що наслідками «міського благоустрою» стала тенденція до певної духовної спустошеності. Так, Г. Зіммель відмічав: «Якщо ми звернемо увагу хоча б на культуру, що втілювалася за сто останніх років, у предметах і в пізнанні, в інститутах і комфорті, і порівняємо її з культурними успіхами, зробленими в той самий проміжок часу індивідами, хоча б тільки вищого порядку, відмінність між зростанням того й іншого виявиться жахливою; у деяких пунктах можна буде відзначити навіть регрес культури в індивідів – у духовному стосунку» [10, с. 11].

Критикуючи урбанізм, європейські філософи наголошують, що місто є штучним простором, відчуженим від людини, і навіть спрямованим проти неї, люди, «закриваючись» у містах, морально слабшають (О. Шпенглер). У більшому фокусі уваги опиняються різні культурні/духовні/екзистенційні форми просторовості, які взаємонакладаються. Так, за спостереженнями Ч. Мілоша, у Вільно «майже кожна людина була іншою ... одна жила у XX ст., друга – XIX, третя – XIV ст.» [14, с. 85]. Багато хто шукав способу «відгородитися від часу глумливої потворності», зміцнював фортечні мури довкола свого самотництва – не визнавав занадто багато критеріїв вартості, поширених у його епоху» [14, с. 201]. Ж. Бодрійяр зазначає, що через ізоляцію людини в соціальному просторі сучасна культура стає культурою смерті, а міста виконують функцію кладовищ [5, с. 234], бо домінуючою тенденцією у спасінні від індивідуального страху смерті й самотності стає накопичення та матеріальне виробництво. Історія європейського індивідуалізму приходить до парадоксальної межі: коли людина існує й не існує водночас.

С. Булгаков називає цивілізаційний шлях розвитку «градом людинобожеським» (у збірнику «Два гради»): «У такому світі відсутній трансцендентний вимір, усе

стає іманентним. Любов, яка поєднує все живе в єдиний вузол лише по горизонталі без виходу у вертикаль, не є по-справжньому міцною. Любов, яка не відкриває в людині образу Божого, не вкорінена в духовному вимірі буття, за певних умов із легкістю може опинитися зверненою на себе» [7]. Актуалізована ідея про те, що Сократа отруїли, Христа розп'яли саме тому, що Адам вкусив заборонений плід і втратив рай і в нього вселилася «людина бажання». Постають питання: як повернути людину до втраченої нею глибини власної душі? Бо тільки на цій глибині й долається трагізм людського існування.

Гостре усвідомлення своєї самотності, хронічне відчуття відчуженості стає причиною для катастрофічного зсуву у світосприйнятті й переоцінці цінностей. Зокрема, мова йде про місто та дім, які кожен на своєму рівні є символами світобудови. Місто як простір духовного самопроекування людини, творчості, метафізичної місії змінюється культурою із загальнодоступними radoщами «фантомного буття», що продукує «втечу від себе і світу». Так, сучасна індустрія масової культури, відповідаючи на запити публіки, усе більше експлуатує медійні функції мистецтва та створює образи міських топосів, у яких живуть. Зокрема, латвійська дослідниця міських топосів звертає увагу на семантику реклами нового житла як «найбільш безпечне місце після супермаркету», «більш безпечне, ніж власне тіло» («квартира навіть заміняє тіло, якому ми більше не можемо довіряти як не здатному забезпечити те, чого ми хочемо») [8, с. 330]. Такі культурні дії виражають прагнення перетворити мертву матерію в живе тіло: «Реклама нас запевняє, що в утробі мало місця, після смерті – ще менше, єдине, що нам залишається, – це наші апартаменти» [8, с. 331].

Із релігійно-філософського погляду, якщо людина забуває, що місто – це Град Божий, то в цьому випадку вона ніби розпинає себе на власному символі, сама себе закопує у власне жахливе творіння. Рим, символ Міста, давно названий Вавилонською блудницею. «Людина, ідучи до раю, «городить» свої утопії та вавилонські вежі», – зазначає С. Смирнов [16]. У результаті в неї вдаються лише монстри, міста-чудовиська (наприклад, у символістичному «місто-вампір», «спрут», місце безумства, жаху, бездушності, пороку). Так, російська дослідниця М. Ахметова звертає увагу на негативний образ Москви, поширений серед російської православної спільноти: «... оскільки Москва традиційно осмислювалася як другий Єрусалим, есхатологічні пророцтва передрікають їй долю Єрусалиму й у негативному аспекті як місця воцаріння антихриста» [2]. В. Винниченко називає Париж «Сучасним Вавилоном» [9, с. 140]. Місто ніби перетворюється на антропоморфну істоту, яка пригнічує людей, ніби велетенським спрутом огортає їх туманом, знищує жагу до життя, доводячи навіть до самогубства. Життя обертається химерою, позбавленою смислу. Ознаками урбанізації стають самотність, ізоляція в чужому місті, нудьга, жах, втома, порожнеча, ненависть [4].

Мегаполіс часто пов'язується з апокаліптичними образами, образами «катастрофи особистості у великому місті» [21, с. 19]. Нівелювання моральних засад суспільства, втрата цінності в людині – ознаки деантропологізації, Апокаліпсису. Для Ж. Бодрійяра Нью-Йорк – «ідеальний епіцентр кінця світу», «міська пустеля, яка породжує ненависть», до цього додається ще й «інтелектуальна пустеля». До ненависті домішується відчуття нагальної необхідності прискорити хід речей, щоб покінчити із системою, звільнити дорогу для чогось іншого, для якоїсь події, що настає ззовні; ми хочемо, щоб прийшов Інший» [4]. У цьому сенсі привертає увагу розуміння Апокаліпсису С. Булгаковим. Філософ наголошує, що апокаліптичний характер земної історії містить водночас і шлях до апокатастасису – загального преображення.

Такі філософсько-релігійні роздуми утворюють світоглядну платформу для ідей про те, що мегаполіси за умови розвитку процесів «життєтворчості» здатні забезпечити людині «дім душі». Зокрема, Х. Кокс наводить історичні приклади перетворення міст, що були територією бойових дій, на «громади, де плакають, а не топчуть життя». Видатний богослов називає їх «космологічні міста» (творилися мусульманами, буддистами, індуїстами). Християнська теологічна відповідь на сучасні виклики урбанізації, на нашу думку, міститься в концепції нового етапу творчого сходження людини до Царства Божого як до повноти буття на шляхах духовно-матеріальної єдності, соборності, теургії. Так, М. Бердяєв відмічає: «Бог чекає від нас, щоб ми не чекали, а відкривали світ ... через творчість, що осягає вершини духу (теургію)». Теургія долає трагедію творчості, спрямовуючи творчу енергію на нове життя, і є «боголюдською» творчістю [3].

Творчість як будівництво «нерукотворного Храму» своєї душі актуалізує питання про сумісність життя і смерті, живого з неживим як про «найбільший парадокс дійсності й вічну загадку». У М. Бердяєва «кінець не тільки відсунутий на невизначений час у майбутнє, а й близький кожній миті життя. Есхатологія є всередині процесу життя» [3, с. 413]. Звідси ідея про подолання пасивного розуміння Апокаліпсису як очікування кінця світу й суду. «Людина активно створює пекло і рай. Рай і пекло є духовним життям людини, і вони розкриваються в глибині духу. Тільки слабкість свідомості, враженої гріхом, викидає рай і пекло назовні, переносить їх у об'єктивний порядок, подібний порядку природи» [3, с. 413].

У цьому сенсі містяни, огороджуючи себе від будь-якої нечисті, «розширюють життя в собі та за його індивідуальними межами, оживляючи природу, перетворюючи матерію у своє тіло, відриваючи її від скам'янілого скелета *natura naturata* й зігріваючи її своїм вогнем» [7, с. 125]. «Активне» розуміння М. Бердяєвим Апокаліпсису – це заклик до творчої активності людини, до героїчних зусиль і подвигу. Оскільки кожен момент може стати есхатологічним, містянин заради «відриву» від небуття здатен іти на площу, на страту (як приклад, Джорджано Бруно). У такому контексті український Євромайдан постає потужним, не тільки суспільно-політичним, а й духовним простором, де любов пододала ненависть, життя перемогло смерть, світло витіснило темряву. Також важливо, що Майдан демонстрував міжконфесійне зближення, піднесення свідомості, розвиток нового типу солідарності. Майдан уже став місцем зміни – свідомості, шкали цінностей і життєвої орієнтації. За богословом УГКЦ Б. Гудзяком, «у майбутньому паломництві України і українців до своєї гідності Майдан залишатиметься історичним прецедентом і символом. На Майдані багато людей пережили божественне, преобразилися і вийшли у тривале паломництво до віднайдення своєї Богом даної гідності» [13].

Отже, місто, виявляючись через ідею соборності людини (збирання її в цілісність як аналог Храму Небесного), має й за сучасності залишатися «формою життєтворення». При цьому богослови підкреслюють, що містотворення має відбуватися не в перспективі блага і щастя минулого життя, а в перспективі неминучої смерті й перемоги над нею, у перспективі воскресіння та вічного життя. Есхатологічні координати міста як метаідеї окреслюють форми духовно-практичної життєдіяльності людини.

Із такого погляду додатковою цінністю набуває категорія «присутності», що зазвичай асоціюється з увлеченням про «місце» як топос. «Присутність» виражає відкритість світу й «выводить людину в метафізичний рівень, заповнюючи її буття» [7, с. 87]. Важливим стає сам «ефект присутності» в місті, оскільки він передбачає співпричетність до цілого.

Завдяки такому баченню міста як «місця, де виробляється людське в людині», окреслюються нові перспективи осмислення: «право на місто» як «право на спасіння». Так, у теології культури Х. Кокса зазначається, що людям віри не варто бігти із безбожного сучасного світу. Перебування людини в місті має відповідну топологічну структурованість, що виявляється через її належність до того чи іншого часопростору. Утім це не означає неможливість «переходу» з одного простору в інший. Перехід суб'єкта з одного простору в інший можливий, у тому числі завдяки відповідним духовним практикам, світоглядним трансформаціям, а значить, через певні зміни в собі. Ці зміни можуть бути як поверховими, ситуаційними, так і глибинними, що торкаються психологічних і культурних характеристик особистості, й індивід може пережити життєву драму, ситуацію взаємного відторгнення особистості й соціального середовища. Саме тому парадигма розвитку мегаполісу неминуче пов'язана, на нашу думку, зі зміною установок – від споживацького ставлення до зовнішнього середовища до перетворення внутрішнього світу цінностей. Мова передусім йде про необхідні культурно-духовні трансформації, перетворення мешканців міста із простих споживачів послуг культури на активних суб'єктів, «просторово зацікавлених» у життєствердженні міста.

Проведений філософський аналіз теологічного контексту міста засвідчив таке:

– по-перше, філософсько-релігійний образ міста мислиться як форма еманції Бога, як утілення божественної ідеї в усьому різноманітті «життєвого матеріалу». Для теологічного розуміння міста властиве особливе бачення світу й людини – через співвіднесення смислу феноменального світу з первинним номенальним буттям. Теологічно-культурний характер феномена міста визначається як особлива тілесність (у т. ч. виявлена в камені), так і «ідеальна рамка», що віддзеркалюється у свідомості містян (у т. ч. релігійній);

– по-друге, есхатологічність християнської концепції Градів дає змогу виявляти особливі смисли культури міста, зокрема право на місто як право на спасіння. Теологічні образи міста визначаються в діапазоні: від небуття до активної діяльності суб'єкта, який змінює себе і світ, що оточує його. Через есхатологічні координати міста можлива типологія міст: 1) у яких відсутня есхатологічна компонента; 2) існує в латентному стані; 3) у яких есхатологічна ідея актуалізована; при цьому може домінувати різний емоційний заряд і смисловий зміст: страх, агресія або жертвовність (через загибель до оновлення). Така перспектива детально нами не проаналізована, а лише окреслена як можливий напрям подальших досліджень.

Філософсько-релігійне відтворення образу міста, на нашу думку, потребує подальшого поглибленого осмислення «присутності» людини в контексті культурної теології. Перспективи подальших розвідок можуть бути пов'язані із розробкою вітчизняними філософами культур – теософських образів («ідеальної рамки») міст, адже буття міст безпосередньо залежить від світоглядного конструювання життєвих просторів. Включення до культурної урбаністики теологічної проблеми надасть містам можливість формувати життєтворчі ідеї та відповідні культур-антропологічні координати міського буття.

Література

1. Августин Аврелій. Сповідь / Августин Аврелій; пер. з латин. Ю. Мушака. – Львів: Свічадо, 2008. – 356 с.
2. Ахметова М.В. Город в современных эсхатологических предсказаниях / М.В. Ахметова // Традиционная культура. – 2003. – № 2. – С. 74–80. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ruthenia.ru/folklore/ahmetova3.htm>.

3. Бердяев Н.А. Опыт парадоксальной этики / Н.А. Бердяев ; сост. и вступ. сл. В.Н. Калужного. – М. : ООО «Издательство АСТ»; Харьков : Фолио, 2003. – 701 с.
4. Бодрийяр Ж. Город и ненависть / Ж. Бодрийяр // Логос. – 1997. – № 9. – С. 107–116.
5. Бодрийяр Ж. Символический образ и смерть / Ж. Бодрийяр ; перекл. Л. Кононович. – Львів : Кальварія, 2004. – 376 с.
6. Бондар Л.О. Презентація моделі апокаліптичного урбанізму в п'єсах Ярослава Верещака / Л.О. Бондар // Акт. пробл. слов'ян. філол. : міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В.А. Зарва. – Бердянськ, 2010. – Вип. XXIII. – Ч. 1. – С. 261–270.
7. Булгаков С.Н. Два града. Исследования о природе общественных идеалов / С.Н. Булгаков ; ст. и коммент. В.В. Сапова. – М. : Астрель, 2008 – 783 с.
8. Викулина Е. Городское пугало: тело в латвийской уличной рекламе / Е. Викулина // P.S. Ландшафты: оптики городских исследований : сб. науч. трудов / отв. ред. Н. Милерус, Б. Коуп. – Вильнюс : ЕГУ, 2008. – С. 309–334.
9. Дубровська А.С. Париж як текст в інтерпретації В. Винниченка-романіста – від міфологічного до модерного / А.С. Дубровська // Акт. пробл. слов'ян. філол. : міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В.А. Зарва. – Бердянськ, 2009. – Вип. XXII. – С. 137–148.
10. Зиммель Г. Большие города и духовная жизнь / Г. Зиммель // Логос. – 2002. – № 3 (34). – С. 1–12.
11. Кокс Х. Мирской град: секуляризация и урбанизация в теологическом аспекте / Х. Кокс ; перев. с англ. О. Боровой и К. Гуровской ; под общ. ред. и с прим. О. Боровой. – М. : Восточная литература РАН, 1995. – 263 с.
12. Кримський С.Б. Запити філософських смислів / С.Б. Кримський. – К. : Парапан, 2003. – 240 с.
13. Лавриш Ю. Позиція Церкви щодо останніх подій. Інтерв'ю з Владикою Борисом (Гудзяком) / Ю. Лавриш // День. – 2014. – № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/roziciya-cerkvi-shchodo-ostannih-podiy>.
14. Мілош Ч. Родина Європа / Ч. Мілош ; перекл. з пол. Л. Стефановської, Ю. Іздрик. – К. : Дух і літера, 2007. – 384 с.
15. Романов И. «Забота о душе» в исторической перспективе / И. Романов // Вторая навигация / сост. М.А. Блюменкранц. – М. : Весть-Вимо, 2001. – С. 124–154.
16. Смирнов С.А. Антропология города или о судьбах философии урбанизма в России / С.А. Смирнов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.antropolog.ru/doc/persons/smironov/smironvgorod>.
17. Тиллих П. Избранное. Теология культуры / П. Тиллих – М. : Юрист, 1995 – 495 с.
18. Топоров В.Н. Текст города-девы и города-блудницы в мифологическом аспекте / В.Н. Топоров // Исследования по структуре текста. – М. : Наука, 1987. – С. 121–132.
19. Фрейденберг О.М. Въезд в Иерусалим на осле (из евангельской мифологии) / О.М. Фрейденберг // Фрейденберг О.М. Миф и литература древности / О.М. Фрейденберг. – М. : Восточная литература РАН, 1998. – С. 623–625.
20. Хейзинга Й. Homo ludens. Статьи по истории культуры / Й. Хейзинга ; сост., перев. Д.В. Сильвестров. – М. : Прогресс-Традиция, 1997. – 416 с.
21. Швец Т.П. Катастрофа как тема и образ в истории изобразительного искусства (на материале живописи и графики немецкого экспрессионизма) : автореф. дис. ... канд. искусств. : спец. 17.00.09 «Теория и история искусства» / Т.П. Швец. – СПб, 2012. – 23 с.

Анотація

Фесенко Г. Г. Образ міста у філософсько-релігійній традиції. – Стаття.

У статті подано огляд культур-теологічних інтерпретацій міст, а також зазначається, що для теологічного розуміння міста властиве особливе бачення світу й людини – через співвіднесення смислу феноменального світу із первинним ноуменальним буттям. Аналізується феномен міста у філософсько-релігійній перспективі через есхатологічну експлікацію. Самоусвідомлення людини як метафізичної істоти, яка втратила Бога, породжує пошуки нової форми-копії Бога, якою і стає Місто. Місто постає формою спасіння «людини, яка заблукала». Досліджено особливості тео-культурної присутності людини в урбанізованому просторі. Розглядається концепція нового етапу творчого сходження людини до Царства Божого як до повноти буття на шляхах духовно-матеріальної єдності, соборності, теургії. Окреслюються нові перспективи осмислення – «право на місто» як «право на спасіння».

Ключові слова: теологія культури, Град Божий, урбаністика, топос, есхатологія.

Аннотация

Фесенко Г. Г. Образ города в философско-религиозной традиции. – Статья.

В статье приводится обзор культур-теологических интерпретаций городов, также указывается, что для теологического понимания города свойственно особое видение мира и человека – через соотношение смысла феноменального мира из первичным ноуменальным бытием. Анализируется феномен города в философско-религиозной перспективе через эсхатологическую экспликацию. Самосознание человека как метафизического существа, потерявшего Бога, порождает поиски новой формы-копии Бога, которой и становится Город. Город становится формой спасения «человека заблудшего». Исследованы особенности тео-культурного присутствия человека в урбанизированном пространстве. Рассматривается концепция нового этапа творческого восхождения человека к Царству Божьему как к полноте бытия на пути духовно-материального единства, соборности, теургий. Намечаются новые перспективы осмысления – «право на город» как «право на спасение».

Ключевые слова: теология культуры, Град Божий, урбанистика, топос, эсхатология.

Summary

Fesenko G. G. The image of city in philosophy-religion tradition. – Article.

The article provides an overview of cultural-theological interpretations of cities, and notes that the city is inherent theological understanding particular vision of the world and man – through correlation meaning phenomenal world with primary noumenal existence. The phenomenon of city is analyzed at this article in philosophy-religion perspective through the eschatological explication. The self-consciousness of man as a metaphysical being who has lost God creates search for a new form, a copy of God, which becomes city. The city becomes a form of salvation “human erring”. There were investigated the features of the theo-cultural human presence in an urban area. There were considered the concept of a new phase of creative ascent of man the Kingdom of God as the fullness of life to the spiritual-material unity, catholicity, theurgy. The new prospects for understanding are outlined – the “right to the city” as “the right to salvation”.

Key words: theology of culture, city of God, topos, eschatology.